

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ПАРТНЕРАМИ ЦУКРОБУРЯКОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ

А.Ф.Бурик, кандидат економічних наук, доцент

Н.О.Вернюк, старший викладач

Уманський державний університет

Однією з основних причин кризових явищ у цукробуряковому виробництві як України, так і Вінницької області є нерегульованість економічних взаємовідносин між його суб'єктами. Слід вказати, що проблемам розвитку цукробурякового виробництва та удосконалення економічних взаємовідносин між його партнерами присвячено наукові праці О.Багатиренка, В.Бондаря, В.Білаш, О.Варченко, О.Зайця, Є.Імаса, М.Коденської, В.Пиркіна, В.Поплавського, В.Слюсаря, А.Фурси та ін. Але питання удосконалення економічних взаємовідносин між його партнерами саме на регіональному рівні залишаються недостатньо висвітленими, що і обумовило вибір теми нашого дослідження.

Особливої гостроти проблема врегулювання економічних взаємовідносин набула з переходом підприємств цукробурякового підкомплексу до давальницької схеми взаєморозрахунків та необхідністю визначення пропорцій перерозподілу цукру за здані й перероблені цукрові буряки. Розподіл кінцевого продукту здійснювався пропорційно до витрат на виробництво цукрових буряків у бурякосійних господарствах і витрат на виробництво цукру у переробних підприємствах. Оскільки кожен з партнерів цукробурякового підкомплексу був зацікавлений лише у збільшенні власної частки у пропорції розподілу готової продукції, фактично стимулювався витратний механізм господарювання.

Однак, вирішення проблем взаємовідносин між його партнерами не можна зводити лише до ліквідації давальницької системи. Необхідно принципово змінити сам підхід до визначення ефективності отримання кінцевої продукції. Всі роботи, включаючи виробництво цукрових буряків, їх переробку та реалізацію цукру і інших

продуктів переробки, треба розглядати як єдиний технологічний процес, а розподіл кінцевих результатів виробничої діяльності підприємств пропонується здійснювати за ціновим або розподільчим методами відповідно до нормативних витрат кожного з учасників технологічного процесу.

Основні принципи розподілу кінцевих результатів між суб'єктами цукробурякового виробництва за ціновим методом практично враховані при визначенні мінімальних цін на цукор і цукрові буряки відповідно до Закону України “Про регулювання виробництва і реалізації цукру” та щорічної постанови Кабінету Міністрів України “Про деякі питання державного регулювання виробництва і реалізації цукру”. Тому, підвищення реалізаційної ціни на цукор відносно встановленої мінімальної ціни на нього повинно слугувати причиною пропорційного підвищення закупівельної ціни на цукрові буряки, що сприятиме узгодженню інтересів партнерів підкомплексу і забезпеченню еквівалентних умов їх розвитку.

За нинішнього фінансового стану більшості цукрових заводів і бурякосіючих господарств Вінницької області очевидним є продовження практики давальницької схеми взаєморозрахунків. За таких умов при розподілі кінцевих результатів виробничої діяльності підприємств цукробурякового підкомплексу доцільним, на нашу думку, є застосування розподільчого методу відповідно до нормативних витрат кожного з учасників технологічного процесу. Однак при цьому дуже важливим є правильне встановлення граничного розміру нормативних витрат. Необхідно визначити середню вартість переробки та ліміт витрат на вирощування одного центнера цукрових буряків. За основу пропонується обрати нормативний метод планування і калькуляції собівартості цукрових буряків та їх переробки. Визначивши пропорцію витрат у собівартості одного центнера цукру, яка буде відображати реальний вклад у виробництво кожного з партнерів, можна проводити розподіл цукру між ними. За таких умов перевищення ліміту витрат однією з сторін не буде впливати на результати господарської діяльності іншої.

Разом тим, цукробурякове виробництво, як єдиний технологічний процес, потребує зміцнення його цілісності, чому сприяє

формування агропромислових інтегрованих об'єднань. Їх створення доцільне, на нашу думку, у межах одного району для забезпечення спільного управління технологічним процесом від вирощування цукрових буряків до отримання цукру. Оскільки виробництво цукрових буряків і цукру у регіоні здійснюють підприємства різноманітних форм власності, найпростішою і найбільш доцільною за нинішніх умов, на наш погляд, є контрактна форма інтеграції, яка забезпечує оперативно-господарську самостійність учасників і є однією з найменш капіталомістких. До того ж в регіоні вже існує успішний досвід функціонування таких інтегрованих об'єднань у Крижопільському, Гайсинському та Погребищенському районах. Наприклад, у Крижопільському районі створено і успішно функціонує інтегроване формування на базі Крижопільського цукрового заводу, що входить до концерну "Укрпромінвест". До цього ж концерну входить і шість новостворених агрофірм, обсяги виробництва цукрових буряків у яких забезпечують близько 50% потреби заводу у сировині. Агрофірми об'єднують господарства трьох сусідніх районів: Крижопільського, Ямпільського і Томашпільського, і мають загальну земельну площу майже 27 тис. га, з яких більше 25% становлять посіви цукрових буряків.

Координаційним центром об'єднання у Крижопільському районі є агрофірма "Крижопіль". Вона забезпечує сільськогосподарські підприємства, що входять у дану агрофірму, всіма матеріально-технічними ресурсами для ефективного виробництва цукрових буряків. Для цього відремонтовано наявну та придбано по лізингу необхідну техніку, машини і обладнання, а також проводиться забезпечення господарств насінням, добривами та засобами захисту рослин. Кожній агрофірмі з врахуванням місця знаходження, посівної площі та наявної техніки доводиться план по обсягах виробництва цукрових буряків, календарний план-графік їх збирання і вивезення на завод та нормативи витрат на виконання поставленого завдання. Такий підхід дає змогу визначити сільськогосподарським підприємствам реальні витрати на виробництво цукрових буряків та на їх основі пропонувати співвідношення розподілу кінцевого продукту — цукру. Проте, нормативи витрат

на виробництво коренеплодів у агрофірмі визначаються один раз на рік і не дають можливостей оперативного контролю та коригування при зміні обсягів або видів робіт чи технологічних операцій.

Тому, на основі вивченого передового досвіду планування і контролю витрат на виробництво цукрових буряків у АФ “Крижопіль” та з метою полегшення і покращення планово-облікової роботи як у даному господарстві, так і інших бурякосіючих господарствах регіону нами розроблена і впроваджена комп’ютерна програма визначення нормативів витрат на виробництво коренеплодів.

Запропонована програма дає змогу не лише визначити загальні нормативи витрат на виробництво цукрових буряків у розрахунку на 1 га площі та 1 ц виробленої продукції, а й розрахувати нормативи витрат по кожній окремій технологічній операції з визначенням усіх ресурсів у натуральному і вартісному виразі, які витрачаються при виконанні того чи іншого виду робіт. Це дає можливість оперативно коригувати планові витрати відповідно до фактичних, визначати економію або перевитрати ресурсів на виконання кожної технологічної операції ще до закінчення процесу виробництва, а також оперативно контролювати витрати за будь-який період (день, декаду, місяць, квартал, рік) по кожному виду витрат. До переваг визначення нормативів за запропонованою програмою належить і передбачена можливість автоматичного перерахунку показників із зміною виробничих умов: техніки і обладнання відповідно до наявної у господарстві; кількості і вартості добрив, засобів захисту, паливо-мастильних матеріалів; зміни цін, тарифних ставок і розрядів робіт тощо, що дає значну економію витрат робочого часу спеціалістів планово-облікового відділу.

З метою формування надійної сировинної бази цукровим заводам пропонується ще навесні укладати із сільськогосподарськими підприємствами договори-контракти, предметом яких є зобов’язання сторін щодо виробництва, поставки та переробки цукрових буряків для виробництва цукру.

Крім того, на цукрових заводах слід щорічно проводити аналіз витрат на переробку сировини та калькуляцію собівартості цукру, на основі яких визначати плату за переробку 1 т цукрових буряків

або співвідношення для розподілу цукру. Нарахування цукру господарствам проводити кожному окремо по середньому виходу цукру за сезон і з врахуванням фактичної цукристості та втрат цукрових буряків за час зберігання і переробки, але не вище від нормативних. Тобто, стимулювати не лише нарощування обсягів виробництва, а й підвищення якості коренеплідів кожним господарством.

Хоча цукрові заводи більше зацікавлені у промислових посівах цукрових буряків, але для повної завантаженості переробних потужностей пропонується розширювати свою сировинну зону за рахунок посівів фермерів та індивідуальних приватних господарств, які приєднали земельні частки (паї) до своїх присадибних ділянок без відкриття юридичної особи. З даними категоріями виробників цукрових буряків пропонується завчасно укладати договори-контрактації та, за необхідності, проводити забезпечення їх насінням й необхідними матеріально-технічними ресурсами, а також надавати консультації щодо технології вирощування цукрових буряків.

Крім того, ми пропонуємо для власників земельних часток (паїв), що здали їх в оренду засновникам новостворених підприємств (ТОВ, ПП, фермерських господарств), але їх не прийняли на роботу через відсутність робочих місць у підприємстві, формувати свої орендні відносини з орендарями за наступною схемою. Частину земельного паю, наприклад, 2 га із 3-х, його власники передають в оренду господарству, а 1 га залишають за собою. Пайовиків, що залишили за собою 1 га паю, групують у межах цілого поля, чи його частини, а на решту (2 га) заключають договори оренди з умовою, що орендар за рахунок орендної плати за 2 га орендованої площі допоможе пайовикам засіяти цю частку цукровими буряками, надавши орендодавцю насіння та техніку, допоможе у догляді за посівами, при збиранні врожаю та перевезенні отриманого врожаю на цукровий завод для переробки. Якщо вартість послуг, які були надані пайовику, перевищує суму орендної плати за 2 га, то орендодавець повертає цю різницю орендарю, і навпаки, орендар виплачує орендодавцю різницю невиплаченої орендної плати. Пайовик продає вирощену продукцію

цукровому заводу за цінами реалізації, а загальна виручки включає і суму прибутку, що є повністю власністю пайовика. Оскільки частину робіт по виробництву цукрових буряків виконує орендар за рахунок несплаченої орендної плати, а решту — власник паю самостійно або із залученням необхідної кількості працівників і техніки, а за надані послуги розрахунки проводить із суми виручки.

Така система взаємовідносин між орендодавцями та орендарями у процесі виробництва цукрових буряків дозволяє господарствам не порушувати структуру сівозміни та вирішувати проблеми безробіття і соціального захисту сільського населення. Такий підхід, окрім підвищення рівня завантаженості переробних потужностей, дає можливість частково вирішувати проблему зайнятості сільського населення, що є досить актуальною на даний момент.

Запропонований принцип побудови економічних взаємовідносин між всіма категоріями бурякосіючих господарств та цукровими заводами, сприятиме, на нашу думку, узгодженню економічних інтересів усіх учасників технологічного процесу від виробництва цукрових буряків до реалізації цукру, стимулюватиме зниження собівартості коренеплодів і вартості їх технічної переробки, тобто забезпечуватиме можливості для одержання дешевого та конкурентоспроможного цукру.